

SALME AHLSTRÖM-LAAKSO

ALKOHOLISTILASKENTA KAHDESSA MAALAISKUNNASSA

Alkoholitutkimussäätiö päätti suorittaa tutkimuksen, jonka tavoitteeksi asetettiin alkoholistien alkoholinkäyttötapojen kuvaaminen sekä alkoholinkäyttötavoissa vuonna 1969 voimaan astuneen keskiolulakiuudistuksen mukana seuraavien muutosten selvittäminen. Näiden muutosten voidaan olettaa olevan suurimmat syrjäisissä maaseutupaikajissa, joista etäisyys Alkon myymälöihin on pitkä. Toisaalta tiedetään, että alkoholismi keskittyy suurkaupunkeihin. Mm. nämä näkökohdat huomioon ottaen tutkimuskunniksi valittiin Helsinki sekä kaksi maaseutukuntaa, Mäntyharju Mikkelin läänistä sekä Polvijärvi Pohjois-Karjalan läänistä.¹⁾ Tutkimus rajoitettiin 21—59 -vuotiaisiin miehiin.

Ainoa "alkoholistirekisteri", joka maalaiskuntien osalta on käytettävissä, perustuu lakiin päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huollosta (PAV-laki). Hoitoon hakeutuminen maalaiskunnissa on melko vähäistä eikä hoitopaikkoja ole. Maaseutukuntien PAV-kortistot eivät kuitenkaan sisältäneet riittävä määrää henkilöitä yksityiskohtaisten analyysien suorittamista varten. Lisäksi ei

ole takeita siitä, että kaikki alkoholistit tulevat rekisteröidyiksi. Näistä syistä päädyttiin ns. arviomiesten käyttöön alkoholistien nimeäjinä.

Välttämätön arviomiesten käyttöönotto mahdollisti vuorostaan alkoholistien kokonaismäärän arvioinnin, "alkoholistilaskennan", kummassakin maalaiskunnassa. Tarkoituksena on nyt selostaa tämän alkoholistilaskennan suorittamista ja sen tuloksia maalaiskuntien osalta.

Alkoholistien lukumääriä on aikaisemmin pyritty arvioimaan monella eri tavalla. Saadut arviot voidaan käytetyn menetelmän mukaan luokitella seuraavaan kolmeen ryhmään: epäsuoraan menettelytapaan perustuvat, tiettyä väestöä edustavaan näytteeseen perustuvat ja ns. arviomiehiä apuna käyttäen saadut arviot.

1. Epäsuoria menettelytapoja on kaksi. Ensinnäkin klassinen Jellinekin alkoholismikaava, joka perustuu maksakirroosikuolleisuuden ja siihen liittyvän alkoholijuomien käytön suhteeseen. Kaava on muokattu myös Suomen oloja vastaavaksi ja sitä on sovellettu koko Suomen 1950-luvun alkoholistien sekä erikseen Helsingin miesalkoholistien lukumäärän arviointiin (Bruun & Koura & Popham & Seeley 1960). Kaavan pe-

¹⁾ Laajemmassa raportissa on selostettu tutkimuskuntien valintaa sekä kuvattu maalaiskuntien yleispiirteitä (Ahlström-Laakso 1969).

rusteella saatua arviota on totuttu pitämään melko luotettavana alkoholistien minimiarviona.

Toinen epäsuora menettelytapa on Ledermannin kehittämä. Se perustuu alkoholinkulutuksen lognormaalisen jakautumisen oletukseen (Ledermann 1954). Menetelmää on arvosteltu sen vuoksi, että se ei sovellu käytettäväksi maissa, joissa alkoholin nauttiminen — sekä normaali että alkoholistinen — on epäsäännöllistä ja joissa aikuisesta väestöstä suuri osa ei nauti lainkaan alkoholia (kuten esimerkiksi Suomessa). Toiseksi menetelmää on sovellettu hyvin vähän, eikä sitä sen vuoksi ole mahdollista verrata muihin menetelmiin.

2. Edustavaa näytettä käyttäneet tutkimukset voidaan jakaa kysymyksenasettelunsa perusteella kahteen ryhmään. Toisessa ryhmässä alkoholismin operationaaliseina mittana on käytetty runsaan alkoholinkäytön aiheuttamia seurausilmiöitä, sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja (Manis & Hunt 1957 ja Bailey & Haberman & Alksne 1965). Toisessa tutkimusryhmässä alkoholistin erottaminen muista alkoholinkäyttäjistä on suoritettu henkilön juomatapojen perusteella. Esimerkiksi Marconin tutkijaryhmällä kriteereinä olivat humalatilanteiden lukumäärä sekä juomajaksojen frekvenssi ja kesto (Marconin tutkijaryhmä 1955), Mulfordilla taas määrä-frekvenssi-indeksi (Q-F -index), jonka viides luokka sisälsi aineiston suurkuluttajat (Mulford 1964). Suomen osalta vastaavat suurkäyttäjärviot ovat nyt myös käytettävissä. Q-F -indeksin sijasta on kriteereinä sovellettu vuotuista alkoholinkulutusta ja humalakulutusta juomisen hallinnan ja sosiaalisten haittojen ohella suurkäytön ja ongelmakäytön kriteereinä (Mäkelä 1969).

Molempia kriteereitä, sosiaalisia haittoja ja juomatapoja, on myös yhdistetty. Tuominen käytti arviointiperusteina sekä sosiaalisia haittoja että yksilön alkoholinkäyttötapoja arvioidessaan miesalkoholistien

lukumäärän Helsingissä 1950-luvun puolivälissä (Tuominen 1960). Haberman ja Sheinberg yhdistivät molemmat kriteerit epäilyä herättävän juomisen -indeksiksi (implicative-drinking-index) (Haberman & Sheinberg 1967).

3. Mikäli alkoholistien lukumäärien arviointitapoja tarkastellaan ulottuvuudella suora-epäsuora mittaaminen, sijoittuu kolmas, arviomiesten käyttö, edellä esitettyjen väliin. Arvio ei perustu tällöin henkilöiden itsensä antamiin alkoholinkäyttöään koskeviin tietoihin, vaan henkilöstä välillisesti hankittuihin tietoihin. Gibbins on käyttänyt tätä menettelytapaa hyvin tuloksin arvioidessaan Kanadan Ontario-kunnan alkoholistien lukumäärää v. 1951 (Gibbins 1954). Kymmenen vuotta myöhemmin suoritettiin uusi laskenta, jonka tarkoituksena oli selvittää, oliko alkoholistien lukumäärä lisääntynyt sekä sisältyivätkö ensimmäisessä vaiheessa nimetyt myös uudessa laskennassa nimettyihin (Schmidt 1969). Arviomiehinä toimivat kummassakin vaiheessa yksilöt, ryhmät, viranomaiset ja laitokset, joiden oletettiin joutuvan jatkuvasti tekemisiin runsaan alkoholinkäyttäjän ongelmien kanssa, kuten mm. AA-laiset, työnantajat, lääkärit, poliisi-, huolto- sekä kouluviranomaiset.

Uusin alkoholistilaskelma on Zaxin, Gardnerin ja Hartin toimesta suoritettu v. 1961 USA:ssa. Tietolähteinä käytettiin samantapaisia instituutioita kuin Ontario-tutkimuksessa.

Kaikkia kolmea edellä mainittua menettelytapaa vastaan on esitetty koko joukko kritiikkiä. Jellinekin kaavan on väitetty antavan liian pieniä arvoja silloin, kun todellinen alkoholistifrekvenssi on hyvin suuri, ja yliarvioivan frekvenssin silloin, kun se todellisuudessa on hyvin pieni. Arvioiden perusteella suoritettujen ekologisten vertailujen on myös sanottu olevan epäluotettavia (Popham 1956).

Edustavaa näytettä käyttäneitä tutkimuk-

sia on vuorostaan moitittu riittämättömästä kyvystä erottaa alkoholistit muista alkoholinkäyttäjistä. Samaa on sanottu arviomiestutkimuksistakin. Niitä on lisäksi kritisoitu siitä, että ne ovat liian suuressa määrin perustuneet kyselyihin, että päällekkäisyydestä ei ole oltu tarpeeksi hyvin tai ei lainkaan selvillä ja nimenomaan, että niiden avulla on saatu lasketuksi vain helposti identifioitavat alkoholistit, jotka ovat erilaisissa laitoksissa tai Skid Row'lla, kun taas "statusalkoholistit" ovat jääneet laskennan ulkopuolelle.

Mikään menetelmä ei ole ehdottoman luotettava. Tutkimusongelman laatu sekä kustannustekijät ratkaisevat, mikä niistä kulloinkin on tarkoituksenmukaisin.

Määritelmäongelmia

Alkoholistien lukumäärän arvioinnin tulokset riippuvat siitä, minkälaista alkoholismia operationaalista määritelmää on käytetty. Edellä referoiduissa tutkimuksissa määritelmä vaihteli Jellinekin suppea-alaisesta biologisesta määritelmästä Tuomisen laaja-alaisempaan sosiologiseen määritelmään, joka perustui sekä juomatapoihin että juomisen aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin.

Tässä tutkimuksessa on lähdetty alkoholismia puhtaasti oikeudellisesta määritelmästä, joka on ilmaistu PAV-laissa, silloin kun tutkija kävi läpi kuntien PAV-kortistot sekä kun sosiaaliviranomaiset toimivat arviomiehinä. Määritelmää ei käytetty sellaisenaan; kaikkia kortistoon sisältyviä ei kelpuutettu alkoholisteiksi. Muita arviomiehiä ei kuitenkaan vaadittu käyttämään monimutkaista, jäykkää ja pitkää PAV-määritelmää, koska sitä ei muutenkaan sovellettu kirjaimellisesti. Heille esitettiin määritelmä, jonka mukaan alkoholistiniimitys edellyttää runsasta alkoholinkäyttöä ja sen seurauksena olevia sosiaalisia haittoja.

Tutkimuksessa on siis käytetty kahta määritelmää ja kahdenlaisia arviomiehiä: 1) virallisia, joiden tiedot perustuvat mennei-

syyteen, ja 2) epävirallisia arviomiehiä, jotka arvioivat nykytilannetta.

Valittua määritelmää vastaan on mahdollista esittää monenlaista kritiikkiä. Ensinnäkin, mitä tulee itse juomatapojen ja sosiaalisten haittojen yhdistämiseen, on esitetty kahdenlaisia mielipiteitä. Tor Hartmanin mukaan alkoholistimääritelmän tulee sisältää sekä juomisen pakonomaisuus että ympäristön frustroituminen juomisen seurauksena (Hartman 1963). Achilles Westlingin mielestä Hartmanin ensimmäinen kriteeri ei ole empiirisesti todettava. Se on johtopäätös, joka tehdään alkoholinkäytön ajallisen jakautumisen ja nautittujen alkoholimäärien perusteella. Westlingin mielestä edellä mainitut kaksi kriteeriä (käytön ajallinen jakautuminen ja nautitut määrät) ovat yhteisiä kaikille alkoholisteille sekä empiirisesti todettavia ja siten ainoat hyväksyttävät alkoholismia kriteerit. Hän siis yhtyy Hartmanin kantaan, mutta vain operationaalisella tasolla. Hartmanin esittämän toisen kriteerin hän taas hylkää kokonaan; se ei ole alkoholismia välttämätön edellytys (Westling 1969). Sen sijaan on oletettava, että se usein liittyy runsaaseen käyttöön, koska muuten ei olisi syytä huolestua alkoholinkulutuksen lisääntymisestä.

Edelleen voidaan arvostella tapaa, jolla PAV-määritelmä ja arviomiehille esitetty määritelmä on yhdistetty. Todennäköistä on, että ne vastaavat hyvin toisiaan; PAV-määritelmä oli alunperin laaja-alaisempi ja yksityiskohtaisempi. Sen ala kuitenkin supistui karsinnan seurauksena ja vastannee täten arviomiehille esitettyä määritelmää. Lisäksi tutkimuksessa käytetty määritelmä vastannee väestön yleistä käsitystä alkoholismista.

Arviointimenetelmä

Maalaiskuntien alkoholistolaskenta rajoitettiin 21—59 -vuotiaisiin miehiin, jotka laskentahetkellä asuivat vakinaisesti ko. maalaiskunnassa. Laskenta suoritettiin neljässä eri vaiheessa.

Ensimmäisessä vaiheessa oli informaatiolähteenä kunnan PAV-kortisto, jonka tutkija kävi läpi. Koska PAV-kortistot saattavat sisältää henkilöitä, joita ei voida pitää alkoholisteina, päätettiin kortisto "puhdistaa" näistä liian lievista tapauksista ottamalla aineistoon mukaan vain seuraavat, ennalta asetetut kriteerit täyttävät tapaukset:

- henkilöön oli kohdistettu vuosina 1964—1968 ainakin kahtena vuotena PAV-lain mukainen huoltotoimenpide. Mikäli henkilöön oli kohdistettu toimenpide vain yhtenä vuotena, mutta kyseessä oli huoltolaan toimittaminen tai vapaaehtoinen meno, se katsottiin riittäväksi,
- lievin huomioon otettu toimenpide oli varoitus, mutta nuorten, 21—24 -vuotiaiden kohdalla otettiin huomioon myös lievin toimenpide neuvonta ja ohjaus, koska huoltolaan määräämistä ei heihin sovelleta.

Toisessa vaiheessa käytiin PAV-kortisto uudelleen läpi, harkinnanvaraisesti. Kunnan sosiaalisihteri ja sosiaalitarkkailijat toimivat arviomiehinä perustanaan kortiston jäljelle jäänyt nimiluettelo. Tarkoituksena oli saada mukaan myös ne henkilöt, joiden sosiaaliviranomaisen tiesi olevan PAV-lain mukaisia väärinkäyttäjiä, mutta joihin esim. tarkoituksenmukaisuussyistä ei ollut sovellettu ao. toimenpiteitä.

Kolmannessa vaiheessa sosiaalisihteri ja sosiaalitarkkailijat toimivat arviomiehinä; he nimesivät tietämänsä PAV-kortistosta puuttuvat alkoholistit perustanaan muut sosiaalihuollon kortistot nimiluetteloihin, omat havainnot sekä kuulopuheet. Alunperin oli tarkoituksena pysähtyä tähän virallisen huollon vaiheeseen, mikäli tapauksia olisi ollut riittävästi. Koska tapausmäärät olivat pienet, päätettiin jatkaa käyttämällä myös muita arviomiehiä informaatiolähteenä.

Neljäntenä vaiheena oli muiden arviomiesten käyttö. Arviomiehiä valittaessa oli tärkeimpänä kriteerinä heidän alueellinen edustavuutensa. Kunnassa on poliisikunnan jokaisella jäsenellä oma alueensa, joten kummankin kunnan viisi poliisimiestä tulivat alueittensa itsenäisiksi edustajiksi. Yhtä poliisikunnan jäsentä pyydettiin kummallakin paikkakunnalla erikseen käyttämään oman muistinsa lisänä pidätyskortistoa.

Jotta kunnan eri alueet tulisivat mahdollisimman hyvin edustetuiksi paitsi viranomaisten myös kullakin kunnan alueella asuvan henkilön välityksellä, jaettiin kunnat 11 alueeseen (kuntien kirkonkylät eivät sisällyneet näihin alueisiin, vaan olivat oma erillinen yksikkönsä) ja näitä alueita edustamaan valittiin kunnallisia luottamushenkilöitä sekä kansakoulunopettajia. Valinta keskittyi paikkakunnalla kauan asuneisiin, suhteellisen liikkuviin ja keski-ikäisiin henkilöihin, jotka poliisi sekä muut paikkakuntalaiset nimesivät alueensa hyvin tunteviksi edustajiksi. Aluejaon perusteella suoritettua arviomiesten valinnalla pyrittiin erikseen saamaan aineistoon mukaan syrjäseutujen alkoholistit, joi-

ta alkoholistihuolto ja poliisi eivät tunne yhtä suuressa määrin kuin kirkonkyläläisiä. Arviomiehenä toimi kummassakin kunnassa myös yksi raittiuslautakunnan jäsen, joka edusti omaa asuinalueaan. Yhden arviomiehen käyttö aluetta kohti katsottiin riittäväksi kuntien suhteellisen pienen väestömäärän perusteella. Mäntyharjulla oli lisäksi mahdollista käyttää hyväksi asemanseudulla sijaitsevan ravintolan henkilökuntaa.

Käytettyjen arviomiesten kokonaislukumääräksi tuli sosiaaliviranomaiset mukaan laskettuina Mäntyharjulla 21, Polvijärvellä 18.

Arviomiehiltä kerättiin tiedot haastattelemalla. Haastattelu oli tarkoituksenmukainen menettelytapa ongelman arkaluontoisuuden, toisaalta arviomiesten pienen määrän vuoksi. Ainakin osittain menettelytavan ansiota oli, että arviomiehistä ei yksikään kieltäytynyt. Haastattelut suoritettiin syksyllä 1968 syys—lokakuun vaihteessa, kaksi viikkoa ennen varsinaisia, nimettyjen alkoholistien haastatteluja. Arviomiesten haastattelut suoritti tutkimussihteri Toivo Pöysä. Haastatteluun suoritettiin vapaamuotoisesti. Vapaamuotoisuuden oletettiin takaavan paremmat lähestymismahdollisuudet ja tulokset kuin standardoidun haastattelun.

Arviomiehiä pyydettiin nimeämään tietämänsä 21—59 -vuotiaat ongelmalliset ja runsaasti alkoholijuomia nauttivat miespuoliset alkoholinkäyttäjät. Nimetyistä henkilöistä kysyttiin sen jälkeen siviilisääty, ammatti ja osoite sekä pyydettiin arviomiestä arvioimaan nimetyn henkilön ikä.

Nimeämisten päällekkäisyys

Alkoholistilaskennan tuloksena oli Mäntyharjulla 170, Polvijärvellä 123 miespuolista 21—59 -vuotiasta henkilöä, jotka täyttivät tietyt PAV-toimenpiteitä koskevat kriteerit tai jotka yksi tai useampi arviomies oli nimenmynyt ongelmalliseksi ja erittäin runsaskäyttöisiksi alkoholijuomien nauttijoiksi.

Nimeämisten päällekkäisyys oli melko huomattava, Polvijärvellä kuitenkin jonkin verran suurempi kuin Mäntyharjulla, mikä johtuu osittain Polvijärven sosiaaliviranomaisten ja raittiuslautakunnan yhdenmukaisista arvioinneista. Vähintään kaksi kertaa nimettyjä oli Mäntyharjulla 45 eli 25 %, Polvijärvellä 46 eli 37 %. Gibbinsin vastaavaan lukuun (9 %) verrattuna tulos antaa aiheen olettaa, että laskenta on tullut suoritetuksi melko tarkkaan ja että käytetty arviomiesten määrä oli riittävä (Gibbins 1954).

Seuraavassa tullaan selvittämään nimeämisten päällekkäisyyttä arviomiesryhmitäin, ei siis arviomiehittäin. Näin menetellään selkeämmän kuvan antamiseksi. Menettelytapa on tarkoituksenmukainen, koska päällekkäisyyttä esiintyi vain viiden henkilön kohdalla ja vain yhden arviomiesryhmän sisällä (poliisin).

Päällekkäisyyden rakenne oli melko homogeeninen paitsi kummassakin kunnassa, myös eri arvioimisryhmissä; yhden kerran nimettyjen osuus oli noin puolet, kaksi kertaa nimettyjen 1/4, kolme kertaa nimettyjen 1/8 ja neljä kertaa nimettyjen, joita esiintyi vain Polvijärvellä, 1/10 (taulukko 1). Poikkeuksia olivat Polvijärven sosiaaliviranomaisten nimeämät henkilöt, joista enemmistö oli kaksi kertaa tai useammin nimettyjä, sekä raittiuslautakuntien nimeämät henkilöt, jotka kummassakin kunnassa olivat muita 'varmempia' tapauksia.

Arviomiesryhmäkombinaatioista oli Mäntyharjulla yleisin poliisi yhdessä opettajan tai kunnallisen luottamushenkilön kanssa. Toiseksi yleisin oli poliisi yhdessä sosiaaliviranomaisen kanssa. Kolmen ryhmän kombinaatioista sisälsi enemmistö opettajan tai kunnallisen luottamushenkilön ja sosiaaliviranomaisen, mutta kaikkiin sisältyi lisäksi

poliisi, joten poliisin voidaan sanoa ryhmänä vaikuttaneen eniten kunnan alkoholisteiksi nimettyjen henkilöiden päällekkäisyysosuuteen. Polvijärvellä yleisin kahden arviomiesryhmän kombinaatio oli sosiaaliviranomainen yhdessä poliisin kanssa. Toiseksi yleisin yhdistelmä koostui sosiaaliviranomaisesta ja raittiuslautakunnasta. Kolmen arviomiesryhmän kombinaatioista enemmistö sisälsi poliisin, mutta kaikissa oli mukana sosiaaliviranomainen yhtenä nimeäjänä. Polvijärvellä siis sosiaaliviranomaiset ovat eniten myötävaikuttaneet kunnan päällekkäisyysosuuteen.

Nimeämisten päällekkäisyys osoittautui tutkimuksessa aineistossa melko huomattavaksi. Sitä ei voitane kuitenkaan pitää minkäänlaisena henkilön alkoholisoitumisen kriteerinä, koska henkilön asuinpaikka samoin kuin sosiaaliryhmä, johon hän kuuluu, on ehkä vaikuttanut siihen, montako kertaa hän on tullut nimetyksi; todennäköisesti kirkonkyläläiset ja alhaiseen sosiaaliluokkaan kuuluvat joutuvat helpommin kuin muut poliisin ja sosiaaliviranomaisten huomion kohteeksi ja siten myös useammin nimetyksi. Sen sijaan päällekkäisyys ehkä jossain määrin antaa viitteitä siitä, kuinka paljon kunnassa on yleisesti leimattuja alkoholisteja.

Taulukko 1. Eri arviomiesryhmien nimeämät henkilöt sekä kaikki nimetyt nimeämiskertojen mukaan

Nimetty	Mäntyharju				Kaikki nimetyt	Polvijärvi				Kaikki nimetyt
	Sosiaali- viran- omaisen nimeämät	Poliisin nimeämät	Raittius- lautakun- nan ni- meämät	Opetta- jan ja kunn. luotta- mushen- kilön ni- meämät*)		Sosiaali- viran- omaisen nimeämät	Poliisin nimeämät	Raittius- lautakun- nan ni- meämät	Opetta- jan ja kunn. luotta- mushen- kilön ni- meämät*)	
	(51) %	(97) %	(5) %	(69) %	(170) %	(55) %	(81) %	(21) %	(27) %	(123) %
1 kerta	57	57	20	61	75	27	59	—	52	63
2 kertaa	27	34	40	27	20	51	27	57	22	28
3 kertaa	16	9	40	12	5	16	10	29	15	7
4 kertaa	—	—	—	—	—	6	4	14	11	2
Yhteensä	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

*) Sisältää ravintolan henkilökunnan.

"Lievien alkoholistien" erottaminen

Mulford on esittänyt, että alkoholistien 'luominen', siis leimaaminen eli nimeäminen, on sosiaalinen vuorovaikutusprosessi, jossa päätekijöinä ja leimaamisprosessin alkuunpanijoina on nimenomaan yleisö, joka jakautuu henkilön primääriryhmän jäseniin ja muihin yhdyskunnan jäseniin (Mulford 1967). Tutkimuksessa on käytetty arviomiehenä, siis leimaajina, molempia sosiaalisen prosessin jäseniä. Koska voidaan kuitenkin olettaa, että arviomiesten käsitykset alkoholismista ja siten heidän käyttämänsä kriteerit ovat ainakin jossain määrin vaihdelleet, ja että ehkä pahansuopuus ja leimaamishalu ovat päässeet vaikuttamaan tuloksiin (haastattelijan arvion mukaan tällaista esiintyi muutaman arviomiehen kohdalla), on todennäköistä, että nimettyjen henkilöiden joukossa on lieviä tapauksia, joita ei voida pitää varsinaisina alkoholisteina.

Lievien alkoholistien erottamisen tarkoituksena on sekä 'puhdistaa' maalaiskuntien näytteet alkoholistilaskennan tuloksen arvioimiseksi että jakaa aineisto lieviin tapauksiin, pelkästään leimattuihin ja varsinaisiin alkoholisteihin, jotka ovat samoin alkoholisteiksi leimattuja, mutta joiden alkoholinkäyttö osoittaa lisäksi tiettyjä alkoholisoitumiselle tyypillisiä piirteitä.

Aineistonkeruuvaiheessa käytettiin alkoholistimääritelmää, joka perustui sekä henkilön juomatapoihin että juomisen aiheuttamiin sosiaalisiin haittoihin. Seuraavassa on tarkoituksena etsiä alkoholismin operationaalinen, nimenomaan juomatapoihin perustuva määritelmä, joka parhaiten erottaisi aineiston kahtia, pelkästään leimattuihin sekä valitun määritelmän kriteerit täyttäviin.

Sovelletut kolme alkoholistimääritelmää

Aineistoon on sovellettu kolmea eri alkoholistimääritelmää, jolle kullekin on luotu

tutkimuksen muuttujia apuna käyttäen operationaaliset vastineet.²⁾

1. Westlingin mukaan "alkoholisti on henkilö, joka pitkän ajanjakson kuluessa nauttii alkoholia siten,

- 1) että nautitut alkoholimäärät ovat yleensä käyttötilannetta kohti fysiologisesti runsaita, ja
- 2) että käyttö on tiheästi toistuvaa käytötpäivien seuratussa toisiaan, epä säännöllisin välein, jaksottain tai kausittain" (Westling 1969).

Ensimmäisen kriteerin operationaaliseksi vastineeksi valittiin vähintään 11 cl absoluuttialkoholia juomapäivää kohti. On osoitettu, että ihmisen päivittäisen alkoholin kulutuksen ylittäessä tämän määrän joudutaan vaaravyöhykkeeseen ja jos määrä kaksinkertaistuu, on maksakirroosin kehittyminen juomisen jatkuessa lähes väistämätön (Wallgren 1969). Toisen kriteerin operationaalisenä vastineena oli tietty määrä tietynpituisia juomajaksoja; vähintään kaksi jaksoa, joista ainakin toinen oli kestänyt vähintään kolme päivää, tai yksi jakso, joka oli kestänyt vähintään neljä päivää. Kriteeriin sisältyvää "tiheästi toistuvaa" ei voitu operationalisoida alkoholismiin liittyvien pitkien raittiusjaksojen vuoksi. Katsottiin siis riittäväksi, että silloin kun nauttii alkoholia, osoittaa nauttimisessaan alkoholistisia piirteitä.

Westlingin määritelmään perustuva typologia

Juomisen kestotyyppi	Juomapäiväkulutus absoluuttialkoholina cl	
	— 10	11 —
ei relevantteja juomajaksoja	Normaali nauttiminen	Alkoholismin esivaihe I
relevantteja juomajaksoja	Alkoholismin esivaihe II	Alkoholistinen nauttiminen

²⁾ Muuttujien arvot perustuvat alkoholisteista loka—marraskuussa 1968 haastattelemalla kerättyihin tietoihin.

2. Toinen määritelmä, jota sovellettiin aineistoon, oli Mulfordin poikkeavien juojien määritelmä, joka perustui hänen määräfrequenssi-indeksinsä (Q-F -indeksin) viidenteen luokkaan (Mulford 1964):

- 1) 5—10 cl absoluuttialkoholia useammin kuin kerran viikossa *tai*
- 2) vähintään 11 cl absoluuttialkoholia juomakertaa kohti.

Koska ei ollut tietoja siitä, kuinka monta kertaa viikossa haastateltava oli nauttinut 5—10 cl absoluuttialkoholia, käytettiin vuoden juomapäivien osuutta mahdollisista juomapäivistä (= 366 — laitoksissa, kuten huoltoloissa, vankiloissa ja sairaaloissa oleskeluaika). Jos haastateltava on nauttinut alkoholia keskimäärin kaksi kertaa viikossa, on juomapäivien osuus mahdollisista juomapäivistä 28 %, mikäli hän ei ole ollut laitoksissa ko. aikana, muussa tapauksessahan osuus on suurempi. Ensimmäisen kriteerin vastineeksi valittiin: 5—10 cl absoluuttialkoholia juomapäivää kohti *ja* juomapäivien osuus mahdollisista juomapäivistä vähintään 30 %.³⁾ Toinen kriteeri soveltui sellaisenaan käytettäväksi. On kuitenkin huomattava, että Mulfordin määritelmässä oli kysymys juomakerroista, tässä aineistossa kokonaisista juomapäivistä.

Mulfordin Q - F -indeksin viidenteen luokkaan perustuva typologia

Juomapäiväkulutus absoluuttialkoholina cl	Juomapäivien osuus mahdollisista juomapäivistä %	
	— 29,9	30,0 —
— 4	Normaali nauttiminen	Normaali nauttiminen
5 — 10	Normaali nauttiminen	Normaali nauttiminen
11 —	Normaali nauttiminen	Alkoholistinen nauttiminen

3. Kolmatta operationaalista määritelmää, jota aineistoon sovellettiin, on käytetty tutkittaessa alkoholismien levinneisyyttä Santiagon työväenluokassa Chilessä v. 1954. Käytetyt kriteerit olivat:

- 1) päivittäinen humala tai humala kahtena tai useampana työpäivänä viikossa *ja/tai*
- 2) vähintään kaksi päivää kestäviä juomajaksoja vähintään neljä vuoden aikana.

Jaksojen vähimmäismäärä asetettiin neljäksi, koska Chilessä on tapana viettää vuodessa useita monta päivää kestäviä juhlia, joiden aikana nautitaan runsaasti alkoholia (Marconin tutkijaryhmä 1955).

Ensimmäisen kriteerin vastineeksi valittiin kuten edellä juomapäivien osuus mahdollisista juomapäivistä vähintään 30 %. Koska useamman päivän juhlat eivät meillä ole yhtä tavanomaisia kuin Chilessä, on toisen kriteerin vastineena käytetty samaa operationaalista vastinetta kuin Westlingin toisen kriteerin kohdalla.

Marconin tutkijaryhmän operationaaliseen määritelmään perustuva typologia

Nauttimisen kestotyyppi	1. Juomapäiväkulutus cl ja 2. juomapäivien osuus mahdollisista juomapäivistä %	
	1. -10 cl ja 2. -29,9 % 1. -10 cl ja 2. 30,0 % 1. 11 cl ja 2. -29,9 %	1. 11 cl- ja 2. 30,0%-
ei relevantteja juomajaksoja	Normaali nauttiminen	Alkoholistinen nauttiminen
relevantteja juomajaksoja	Alkoholistinen nauttiminen	Alkoholistinen nauttiminen

Erottamisen tulokset

Lievien tapausten erottaminen saatettiin suorittaa vain haastateltujen kohdalla, joiden osuus Mäntyharjun näytteestä oli 88 %, Polvijärven 86 %. Lisäksi oli muutamia tapauksia, joista tiedot tarvittavien muuttujien

³⁾ Muuttuja oli luokiteltu 10 %-n luokkavälein.

kohdalta puuttuivat ja joita sen vuoksi ei voitu luokitella.⁴⁾

Taulukosta 2 käyvät selville pelkästään leimattujen sekä määriteltyjen osuudet käytettäessä eri määritelmiä. Kummankin ryhmän jäsenet ovat siis tulleet leimaetuiksi, mutta ainoastaan määriteltyjen alkoholinkäyttötavat täyttävät ko. alkoholistimääritelmän operationaaliset kriteerit.

T a u l u k k o 2. Määriteltyjen osuudet maalaiskuntien haastatelluista käytetyn alkoholistimääritelmän mukaan

	Westlingin määritelmä		Mulfordin määritelmä		Marconin tutkijaryhmän määritelmä	
	M:harju (136)	P:järvi (100)	M:harju (138)	P:järvi (100)	M:harju (137)	P:järvi (100)
	%	%	%	%	%	%
Leimatut	57	43	26	20	42	28
Määriteltyt	43	57	74	80	58	72
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

Westlingin määritelmää käytettäessä on määriteltyjen osuus pienin, Mulfordin määritelmää käytettäessä suurin, mikä johtuu määritelmän joko-tai -luonteesta. Mulfordin määritelmässä on käytetty myös vähemmän muuttujia kuin Marconin määritelmässä, mistä syystä jälkimmäinen sijoittuu Westlingin ja Mulfordin määritelmien väliin tarkasteltaessa määriteltyjen osuuksia koko näytteestä.

Westlingin määritelmä valittiin aineiston jakoperusteeksi, 1) koska se erotteli parhaiten leimatut ja määriteltyt juomisen hallinnan, sosiaalisten haittojen ja nimenneiden arviomiesryhmien kohdalla, muuttujien, joita ei ollut käytetty jo aikaisemmin määritelmiä sovellettaessa, 2) koska sen määriteltyt sisältyivät melkein kokonaisuudessaan sekä Mulfordin että Marconin määriteltyjen ryhmiin sekä 3) koska määritelmä osoittautui muutenkin tiukimmaksi.

Erottelen tuloksena olevien leimattujen voidaan ajatella sisältävän 1) joko todella

vähän ja harvoin nauttijoita, joiden nauttimisessa ei ilmene alkoholistisia piirteitä ja/ tai 2) alkoholisteja, jotka ovat antaneet alkoholinkäyttötavoistaan valheellisia tietoja. Koska viimeksi mainittu oletus tuntui todennäköisemmältä, verrattiin Westlingin määrittelemiä ja pelkästään leimattuja luotettavuutensa perusteella. Haastattelijoiden arvion mukaan Mäntyharjulla määriteltyt, Polvijärvellä leimatut olivat olleet epäluotettavampia kuin vastaava toinen ryhmä. Koska tulokset olivat ristiriitaisia ja haastattelijan arviot ovat kaikesta huolimatta melko subjektiivisia, verrattiin myös henkilön ilmoittamien ja sosiaaliviranomaisten kortistoista kerättyjen pidätysten määriä. Tällöin osoittautuivat leimatut kummallakin paikkakunnalla luotettavammiksi, vieläpä Polvijärvellä huomattavammassa määrin kuin Mäntyharjulla. Ristiriitaisista tuloksista voitaneen kuitenkin tehdä se johtopäätös, että leimatut sisältävät todennäköisesti enemmän vähän ja harvoin nauttijoita kuin virheellisiä tietoja antaneita alkoholisteja.

T a u l u k k o 3. Arviomiesryhmien ilmoittamien nimien osuudet kaikista ilmoitetuista nimistä alkoholistiryhmän mukaan

Arviomiesryhmä	Mäntyharju		Polvijärvi	
	Määritellyt (82)	Leimatut (97)	Määritellyt (90)	Leimatut (57)
	%	%	%	%
Sosiaaliviranomainen	24	22	30	26
Poliisi	44	45	39	54
Raittiuslautakunta	4	—	11	11
Opettaja tai kunnallisen luottamushenkilö	28	33	20	9
Yhteensä	100	100	100	100

Eri arviomiesryhmien ilmoittamien nimien osuudet kaikista ilmoitetuista nimistä vaihtelivat hieman leimattujen ja määriteltyjen kohdalla, eivät kuitenkaan niin paljon, että voitaisiin sanoa käytetyn määritelmän perusteella jonkun arviomiesryhmän antaneen erittäin huomattavassa määrin väärää informaatiota (taulukko 3). Ainoastaan Polvijärvellä poliisin osuus oli leimattujen nimistä huomattavasti suurempi kuin määriteltyjen,

⁴⁾ Mäntyharjulla 12—14 henkilöä käytetystä määritelmästä riippuen, Polvijärvellä 6.

ja opettajien ja kunnallisten luottamushenkilöiden osuus päinvastoin pienempi leimattujen kuin määritelyjen nimistä.

Nimeämisten päällekkäisyys oli suurempi määritelyjen kuin leimattujen kohdalla, Polvijärvellä vielä huomattavamassa määrin kuin Mäntyharjulla, kuten seuraavasta asetelmasta näkyy:

	Mäntyharju		Polvijärvi	
	Määri-	Leimatut	Määri-	Leimatut
	tellyt	tellyt	tellyt	tellyt
vähintään kaksi kertaa nimettyjen osuus kaikista henkilöistä %	32	23	43	28

Alkoholistien osuus väestöstä

Alkoholistilaskenta koski kahden maalaiskunnan miespuolista 21—59 -vuotiasta väestöä. Seuraavassa asetelmassa on esitetty kaikkien nimettyjen sekä kolmen alkoholistimääritelmän perusteella kaikista nimetyistä erotettujen osuudet kuntien vastaavasta väestönosasta 1. 1. 67:

	Mäntyharju		Polvijärvi	
	%	n	%	n
Kaikkien nimettyjen osuus koko kunnan ao. väestöstä	7,8	(170)	7,0	(123)
Westlingin määrittelemien osuus koko kunnan ao. väestöstä	2,7	(59)	3,2	(57)
Marconin tutkijaryhmän määrittelemien osuus koko kunnan ao. väestöstä	3,6	(78)	4,1	(72)
Mulfordin määrittelemien osuus koko kunnan ao. väestöstä	4,7	(102)	4,5	(80)

Kaikkien nimettyjen osuudet ovat kunnissa samaa suuruusluokkaa; Mäntyharjulla nimettiin 79, Polvijärvellä 70 alkoholistia 1000 miespuolista 21—59 -vuotiasta asukasta kohti. Eri määritelmiin perustuvat osuudet ovat luonnollisesti pienemmät, mutta nekin yllättävän samansuuruiset. Westlingin määrittelemien osuus on pienin, Mulfordin suurin.

Westlingin määritelmää käytettäessä saa-

tuja osuuksia voitaneen pitää alkoholistiosuuksien minimiarvioina, 1) koska voidaan olettaa ainakin osan leimatuista antaneen valheellisia tietoja alkoholinkäyttötavoistaan ja tulleen sen vuoksi aiheetta luokitelluksi vain leimatuiksi, 2) koska määritelmä oli käytetyistä tiukin, 3) koska sitä käytettäessä niiden henkilöiden lukumäärä, joita ei voitu puuttuvien tietojen vuoksi luokitella, oli suurin ja 4) koska katotapaukset eivät myöskään sisälly siihen. Kun maalaiskuntien minimiarviot (Westlingin määrittelemät) ulotetaan koskemaan 21 vuotta täyttäneitä miehiä olettamalla, että 60 vuotta täyttäneiden osuus kaikista alkoholisteista on 6 % (Alkoholipotilas hoidossa 1956, s. 6), vähenee Mäntyharjun osuus 2,5 %:iin ja Polvijärven osuus 3,0 %:iin.

Kaikkien nimien osuus kunnan ao. väestöstä lienee vastaavasti maksimiarvio, 1) koska nimien päällekkäisyys oli varsin hyvä ja huomattavasti suurempi kuin vastaavassa Gibbinsin tutkimuksessa ja 2) koska kartoitetut alueet, kunnat, olivat pinta-alaltaan ja väestömäärältään suhteellisen pieniä ja kartoitus siten oli helpompi suorittaa kuin suuremmissa alueyksiköissä tai urbaanisemmissä keskuksissa. Maksimiarvion maksimiluonnetta kuitenkin heikentää se, että ilmeisesti nimeämisprosessissa on tapahtunut arviomiesten taholta valikointia sosiaalisen aseman suhteen; korkeassa sosiaalisessa asemassa olevia on jätetty todennäköisesti nimeämättä. Koska heidän osuutensa kokonaismäärästä ei liene kovin suuri, ei maksimiarviokaan kohoaisi kovin paljon. Toinen huomioon otettava tekijä on se, että tämän tutkimuksen maksimiarvio sisältää vain aktiiviset alkoholistit, alkoholistit, jotka ovat nauttineet alkoholia viimeisten 12 kuukauden aikana. Sen sijaan henkilöt, jotka aikaisemmin ovat osoittaneet nauttimisessaan alkoholistisia piirteitä mutta jotka ko. aikana ovat olleet täysin raittiina, eivät sisälly maksimiarvioon.

Mäntyharjun ja Polvijärven alkoholistilas-

kennan tulokset eivät ole suoraan yleistettävissä Suomen kaikkia maalaiskuntia koskeviksi. Kuntien valintahan ei tapahtunut niiden edustavuutta silmällä pitäen.

Helsingiläisten 26—55 -vuotiaiden miesalkoholistien määrä v. 1956 on arvioitu 10,1—11,2 %:ksi (Tuominen 1960). Koska alkoholismi keskittyy suurkaupunkeihin ja koska arviossa on mukana harvempia ikäluokkia kuin maaseudun näytteissä (nuorissa ja vanhoissa ikäluokissahan alkoholistien osuus on pienempi kuin keski-ikäisten parissa), on luonnollista, että Helsingin arvio on suurempi kuin maaseutujen arviot. Kun tämä Helsingin arvio ulotettiin koskemaan myös yli 55 -vuotiaita ja tulosta verrattiin Jellinekin kaavan avulla saatuun arvioon, oli Tuomisen arvio 1,4 kertaa suurempi kuin Jellinekin arvio (Bruun, Koura, Popham, Seeley 1960, ss. 79—80).

Klaus Mäkelä on arvioinut koko Suomen väestöä edustavasta näytteestään ongelmajuojien määriä; miehistä 3,9 % oli kuluttanut vuodessa vähintään 15 litraa absoluuttialkoholia, 4,2 %:lla humalakulutus (= veren alkoholipromille nauttimiskerralla vähintään 1) oli vuodessa ollut vähintään 10 litraa absoluuttialkoholia (Mäkelä 1969). Mäkelän arviot ovat hyvin lähellä edellä esitettyjä maalaiskuntien minimiarvioita, kun otetaan huomioon hänen arvioitaan kohottava kaupunkien ja kauppalojen ongelmakäytäjien mukanaolo.

Maalaiskuntien alkoholistien lukumääriä ei voida arvioida Jellinekin kaavan avulla, koska maksakirroosiin kuolleiden lukumäärät ovat hyvin vähäisiä. Sen sijaan vertailu voidaan suorittaa 1960-luvun koko Suomen Jellinek-arvion suhteen. Kun Jellinekin kaavaan sijoitetaan Kouran suomalaisille miehille laskema P-arvo (54,5 %) ja vaihtoehdoisesti helsinkiläisille miehille laskema P-arvo (61,5 %), ja D = maksakirroosiin kuolleiksi todettujen 20 vuotta täyttäneiden keskimääräinen lukumäärä vv. 1961—1966, ovat saatujen alkoholistimäärien osuudet

vastaavasta väestönosasta 2,0 % ja 2,3 %. Jellinekin kaavan avulla saatuja arvioita on yleensä pidetty minimiarvioina. Maalaiskuntien minimiarvioiden (2,5—3,0 %) voitaneen siis sanoa vastaavan melko tarkoin koko Suomen 1960-luvun alkupuolen Jellinek-arviota.

Maalaiskuntien alkoholistiosuuksien vertaaminen muissa maissa saatuihin tuloksiin on vaikeaa; laskentojen edustamat alueet vaihtelevat niin kooltaan kuin urbaanisuusasteeltaan, useimmiten alkoholistien lukumäärät on laskettu vain koko aikuisväestöä kohti, eikä jaoteltu sukupuolen ja iän suhteen. Menetelmät ovat olleet hyvinkin erilaisia huolimatta yhteisistä suuntaviivoistaan, joita jo aikaisemmin on selostettu, ja ovat siten varmasti olleet osaltaan vaikuttamassa arviointituloksiin.

Kun Westlingin määritelmään perustuvia 21 vuotta täyttäneiden miesten minimiarviota verrataan ulkomaisten tutkimusten tuloksiin (taulukko 4), voidaan todeta seuraavaa: 1. Kolmen tutkimuksen arviot ovat hyvin lähellä tämän tutkimuksen tuloksia (numerot 3, 14 ja 16). Zurukzoglyn (3) ja Schmidtin (16) tutkimuksia tarkasteltaessa on otettava huomioon laskentaperusteen (koko väestö) arviota laskeva vaikutus sekä edellisen ja Baileyn ... (14) tutkimuksissa toisaalta urbaanisuuden arviota kohottava vaikutus.

2. Viiden muun tutkimuksen (2, 6, 7, 8, 11) arviot ovat myös melko lähellä tämän tutkimuksen tuloksia, kun otetaan huomioon edellä mainitut tekijät.

3. Yhdeksän tutkimuksen arviot poikkeavat melko huomattavasti maalaiskuntien minimiarvioista; kuudessa arvio on suurempi, kolmessa pienempi. Kansas-arvion (4) alhaisuus johtunee käytetystä menetelmästä; arviomiehinä käytettiin vain muutamia yhdyskunnan pitkäaikaisia asukkaita, mutta ei lainkaan viranomaisia. Zaxin, Gardnerin ja Hartin (15) alhainen arvio johtunee rotuerottelusta sekä siitä, että informaatiolähteinä

käytettiin pelkästään instituutioiden kortistoja. Gibbinsin Ontario-arvio (1) on vuorostaan korvattu uudella, suuremmalla (16). Kolmen tutkimuksen (5, 10, 17) korkeisiin arvioihin lienee vuorostaan vaikuttanut korkea urbaanisuusaste, Ledermannin Ranskan arvioon (9) huomattava kulttuuriero muihin arvioiden kohteisiin verrattuna. Mulfordin tutkimusten (12, 13) arviot eivät taas itse asiassa ole alkoholistiarvioita, vaan

poikkeavan juomisen arvioita, eivätkä siten ole vertailukelpoisia; arviot on laskettu edustavan näytteen pohjalta, ei valmiiksi nimetyn alkoholistiaineiston pohjalta.

Alkoholistilaskennan tulokset ovat siis osoittaneet:

1. maalaiskuntien 21—59 -vuotiaista miehistä enintään 7,0—7,8 %:a ja vähintään 2,7—3,2 %:a voidaan pitää alkoholisteina,

T a u l u k k o 4. Alkoholistien osuuksia arvioineita ulkomaisia tutkimuksia

No	Tutkimuksen suorittaja	Alkoholistien osuus %	Väestö, josta alkoholistiosuus on laskettu	Paikka	Aika	Arviointimenetelmä	Yhtäpitävyys jelinekin arvioon kansassa
1	Gibbins	1,6	20 vuotta täyttäneet	Kanada, Ontario	1951	arviomiehet	tydyttävä
2	WHO	1,8	20 vuotta täyttäneet	Tanska, pieni saari	1948	ei tietoa	tydyttävä
3	Zurukzogly	2,7	20 vuotta täyttäneet	Sveitsi, yksi kanton	1947	Zürich Institutin potilasarkisto	hyvä
4	Community Studies Inc. Alc. Survey	1,6	20 vuotta täyttäneet	Kansas	1954	haastattelu-tutkimus	huono
5	Ipsen & Moore & Alexander	5,0	20 vuotta täyttäneet	Massachusetts	1938—1948	valtion lääkäreiden arkistot	huono
6	Marconi & . . .	4,2	20 vuotta täyttänyt työväestö	Chile, Santiago	1954	haastattelu: juomatavat	huono
7	Riley & Marden	3,9	20 vuotta täyttäneet	New Jersey	1945	arviomiehinä lääkärit	tydyttävä
8	MacLachlan	4,2	20 vuotta täyttäneet	Florida	1953	arviomiehinä eri ammattiryhmät	tydyttävä
9	Ledermann	7,3	20 vuotta täyttäneet	Ranska	1951	alkoholin myyntitilastot	hyvä
10	Portal House of the Chicago Committee on Alcoholism	5,2	20 vuotta täyttäneet	Chicago	1953	ei tietoa	tydyttävä
11	Manis & Hunt	4,3	20 vuotta täyttäneet	Michigan	1956	haastattelu: sosiaaliset haitat	
12	Mulford & Miller	14,0	20 vuotta täyttäneet miehet	Iowa	1958	juomatavat + sosiaaliset haitat	
13	Mulford	13,0	20 vuotta täyttäneet miehet	USA	1963	juomatavat + sosiaaliset haitat	
14	Bailey & Haberman & Alksne	3,2	20 vuotta täyttäneet miehet	New York	1960	haastattelu: sosiaaliset haitat	
15	Zax & Gardner & Hart	1,0	20 vuotta täyttäneet valkoiset miehet	Monroe County	1961	arviomiehinä instituutiot	
16	Schmidt	2,3	20 vuotta täyttäneet	Ontario	1961	arviomiehet	
17	Haberman & Sheinberg	9,3	20 vuotta täyttäneet miehet	New York	1961	haastattelu: sosiaaliset haitat + liikajuominen	

Lähde: Tutkimukset n:o 1—10 Popham 1956, muut tekijänimellä lähdeluettelossa.

2. kahden maalaiskunnan sekä maksimitta minimiarviot ovat hyvin samansuuruksia, PAV-toimenpiteiden kohteina olleiden henkilöiden lukumäärissä ilmenyt ero (Polvijärvellä kolme kertaa enemmän henkilöitä v. 1967) ei kuvasta alkoholistiosuuksissa olevaa eroa, vaan erilaista alttiutta käyttää PAV-lakia,
3. Mäkelän koko Suomen miehiä edustavat arviot ongelmakäyttäjien määrästä vastaavat maalaiskuntien minimiarvioita, kun otetaan huomioon niitä kohottava kaupunkien ja kauppalojen miesten mukanaolo,
4. maalaiskuntien 21 vuotta täyttäneiden miesten minimiarvio (2,5—3,0 %) v. 1968 vastaa melko hyvin Jellinekin kaavan avulla saatua koko Suomen 1960-luvun alkupuolen arviota 2,0—2,3 %,
5. maalaiskuntien minimiarviot ovat samaa luokkaa yhdeksän ulkomaisen tutkimuksen arvion kanssa, kun otetaan huomioon arvioihin vaikuttava urbaanisuus sekä arvioiden laskentaperuste, mutta ne poikkeavat myös yhdeksän tutkimuksen arvioista, joskin useimmille näistä poikkeamista löydettiin melko luotettava menetelmään, kartoitetun alueen luonteeseen tai tutkimuksen tavoitteisiin perustuva selitys.

Kirjallisuus

- Ahlström-Laakso, S.: *Alkoholistilaskenta kahdessa maalaiskunnassa*. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 45/1969
Alkoholipotilas hoidossa. Helsinki 1956
 Bailey, M. B., Haberman, P. W. & Aikens, H.: *The epidemiology of alcoholism in an urban*

- residential area*. Quart. J. Stud. Alc. 1965, ss. 19—40
 Bruun, K., Koura, E., Popham, R. E. & Seeley, J. R.: *Maksakirroosikuolleisuus alkoholismin levinneisyyden mittana*. Helsinki 1960
 Gibbins, R. J.: *Alcoholism in Ontario: A survey of an Ontario county*. Quart. J. Stud. Alc. 1954, ss. 47—62
 Haberman, P. W. & Sheinberg, J.: *Implicative drinking reported in a household survey: A collaborative note on subgroup differences*. Quart. J. Stud. Alc. 1967, ss. 538—543
 Hartman, T.: *Alkoholismin määritelmä*. Alkoholipolitiikka 1963, ss. 323—326
 Ledermann, S. C.: *La Mortalité par Causes dans ses Rapports avec l'Alcoolisation de la Population*. Inst. Nat. d'Études Démographiques, Séance No. 2, 1954
 Manis, J. G. & Hunt, Ch. L.: *The community survey as a measure of the prevalence of alcoholism*. Quart. J. Stud. Alc. 1957, ss. 212—216
 Marconi, J., Varela, A., Rosenblatt, E., Solari, G., Marchesse, I., Alvarado, R. & Enriquez, W. A.: *A survey on the prevalence of alcoholism among the adult population of a suburb of Santiago*. Quart. J. Stud. Alc. 1955, ss. 438—446
 Mulford, H. & Miller, D.: *Drinking in Iowa*. Quart. J. Stud. Alc. 1960, ss. 26—39
 Mulford, H.: *Drinking and deviant drinking in USA 1963*. Quart. J. Stud. Alc. 1964, ss. 634—650
 Mulford, H.: *Alcoholism, a concern (and creation) of every community*. Selected papers 18th Annual Meeting, NAAAP, Chicago, Illinois 1967
 Mäkelä, K.: *Ongelmakäyttäjät*. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste 44/1969
 Popham, R. E.: *Jellinek alcoholism estimation formula and its application to Canadian data*. Quart. J. Stud. Alc. 1956, ss. 559—593
 Schmidt, W.: *Utbredningen av alkoholism inom Kanada*. Alkoholfrågan 1969, ss. 63—70
 Tuominen, E.: *Arviointi miesalkoholistien lukumäärästä Helsingissä*. Alkoholikysymys 1960, ss. 129—136
 Wallgren, H.: *Alkoholijuomien kulutuksen suhteesta alkoholisairauksien syntyyn*. Alkoholipolitiikka 1969, ss. 70—74
 Westling, A.: *Alkoholistien kuntoutusongelma Suomessa*. Alkoholipoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimusseloste no 35. Helsinki 1969
 Zax, M., Gardner, E. A. & Hart, W. T.: *A survey of the prevalence of alcoholism in Monroe county, N.Y., 1961*. Quart. J. Stud. Alc. 1967, s. 316—327.